

JOURNAL OF DIGITAL LAW AND INNOVATION (JDLI)

LAW • TECHNOLOGY • INNOVATION • JUSTICE

 OPEN
ACCESS

ISSN
3093-9364

OUR FIELDS

- Digital law
- Cybersecurity law
- Artificial intelligence and robotics law
- Intellectual property law
- LegalTech and legal innovations
- E-government and digital public services
- Legal aspects of AgroTech and GreenTech
- Smart city and digital governance

OUR INDEXING

 Google Scholar

 Zenodo

 DOI

 OpenAIRE

 Open Access

AI

! Unauthorized Access

UNAUTHORIZED
ACCESS

SYSTEM
BREACH

CYBER ATTACK

DIGITAL LAW

<https://unireview.uz/index.php/jdli>

Published by
UniLex Global

VOLUME 2

ISSUE 1

AUGUST 2026

“UNILEX GLOBAL” LLC

**Raqamli huquq va innovatsiya
jurnali
Journal of Digital Law and
Innovation**

**August, 2026
VOLUME 2, ISSUE 1**

ADVANCED SCIENCE INDEX

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief, Tukhtashev Hikmatilla Ismatillaevich - Head of the Department of Legal Sciences, Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), TIAME National Research University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.

1. **Editorial Board Member Borotov Mirodiljon Xomudjonovich** — Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Department of Civil Law, International Law and International Organizations, Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
2. **Editorial Board Member Maripova Sevarxon Aribjanovna** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Associate Professor, Department of Social Sciences, Cyber University State University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
3. **Editorial Board Member Kaharova Munira Maxamajanovna** — Doctor of Political Sciences (DSc), Researcher, Institute of Criminology of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
4. **Editorial Board Member Yuldashev Mutalib Ibrohimovich** — Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Economics, Tashkent University of Science and Technology, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
5. **Editorial Board Member Bafaev Shukhrat Gafurovich** — Doctor of Legal Sciences, Head of the Tashkent City Branch, Center for the Analysis of Democratic Processes, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
6. **Editorial Board Member Khodjaeva Aziza Bakhtiyarovna** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), “Academy of Labor and Social Relations” under the Federation of Trade Unions of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
7. **Editorial Board Member Khudoyberdieva Viloyat Jabbrovanovna** — Candidate of Legal Sciences (PhD), Olmazor District Department of Public Education, Tashkent City, Republic of Uzbekistan.
8. **Editorial Board Member Boboumarova Munira Kurbonovna** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Department for Organization of Investigative Activities, Investigation Division, Tashkent City Internal Affairs Department, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
9. **Editorial Board Member Usmonov Vosid Muhammadievich** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Diplomatic University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
10. **Editorial Board Member Mirzayeva Malika Baxadirovna** — Doctoral Researcher, PhD, Associate Professor, Department of Digital Technologies and Artificial Intelligence, Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers – National Research University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
11. **Editorial Board Member Allayorov Tulqin Ruziqulovich** — Doctor of Philosophy in Philology (PhD), Associate Professor, Nizami Named Tashkent State Pedagogical University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
12. **Editorial Board Member Tosheva Maftuna Anvar kizi** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers – National Research University, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
13. **Editorial Board Member Askarov Jaloliddin Toychievich** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Deputy Head, Department of Business Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
14. **Editorial Board Member Abdixakimov Islombek Bahodir o'g'li** — Master of Law (LL.M), Head of the Artificial Intelligence and Legal Tech Laboratory, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
15. **Editorial Board Member Kalandarov Aminjon Amondullayevich** — Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Acting Associate Professor, Department of Business Law, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.
16. **Editorial Board Member Hakimov Komil Bakhtiyarovich** — Doctor of Legal Sciences (DSc), Professor, Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption, Tashkent State University of Law, Tashkent, Republic of Uzbekistan.

ADLIYA ORGANLARINING INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDAGI KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY O'RNI: ZAMONAVIY MEXANIZMLAR VA ISTIQBOLLAR

Rixsiyev Muhammadaziz Muzaffar o'g'li

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti,

Ekologiya va huquq fakulteti,

Yurisprudensiya yo'nalishi 4-kurs talabasi

Tel: +998933952362

E-mail: rixsiyevmuhammadaziz@gmail.com

MAQOLA MA'LUMOTI

Kalit so'zlar:

*inson huquqlari,
konstitutsiyaviy kafolatlar,
Adliya organlari,
huquqiy himoya,
bepul yuridik yordam,
davlat xizmatlari,
huquqiy targ'ibot,
huquqiy savodxonlik,
raqamlashtirish,
huquqiy davlat.*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida Adliya organlarining inson huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda himoya qilishdagi konstitutsiyaviy-huquqiy o'rni tahlil qilinadi. Unda inson huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlari, Adliya organlarining vakolatlari, fuqarolarning huquqiy himoyasini ta'minlash mexanizmlari, bepul yuridik yordam ko'rsatish, davlat xizmatlarini tashkil etish va aholining huquqiy savodxonligini oshirishdagi faoliyati yoritiladi. Shuningdek, Adliya organlari faoliyatini raqamlashtirishning inson huquqlarini ta'minlashdagi ahamiyati, mavjud muammolar hamda xorijiy tajriba tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy raqamli mexanizmlarni rivojlantirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL ROLE OF JUSTICE AUTHORITIES IN PROTECTING HUMAN RIGHTS: MODERN MECHANISMS AND PROSPECTS

ARTICLE INFO

Keywords:

human rights,
constitutional guarantees,
justice authorities,
legal protection,
free legal assistance,
public services,
legal awareness,
legal literacy,
digitalization, rule of law.

ABSTRACT

This article analyzes the constitutional and legal role of the justice authorities of the Republic of Uzbekistan in ensuring and protecting human rights and freedoms. The study examines constitutional guarantees of human rights, the powers of justice authorities, mechanisms for the legal protection of citizens, the provision of free legal assistance, public services, and legal awareness activities. Particular attention is paid to the importance of digitalization in improving the accessibility and effectiveness of legal protection, as well as existing challenges and relevant international experience. Based on the findings of the study, proposals are developed to strengthen the legal protection of citizens, expand access to legal assistance, improve the quality and transparency of public services, and develop modern digital mechanisms for protecting human rights.

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВАЯ РОЛЬ ОРГАНОВ ЮСТИЦИИ В ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

ИНФОРМАЦИЯ СТАТЬИ

Ключевые слова:

права человека,
конституционные
гарантии,
органы юстиции, правовая
защита, бесплатная
юридическая помощь,
государственные услуги,
правовое просвещение,
правовая грамотность,
цифровизация, правовое
государство.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется конституционно-правовая роль органов юстиции Республики Узбекистан в обеспечении и защите прав и свобод человека. Рассматриваются конституционные гарантии прав человека, полномочия органов юстиции, механизмы правовой защиты граждан, предоставление бесплатной юридической помощи, оказание государственных услуг и повышение правовой грамотности населения. Особое внимание уделяется значению цифровизации деятельности органов юстиции в обеспечении доступности и эффективности правовой защиты, а также существующим проблемам и зарубежному опыту в данной сфере. В результате исследования разработаны предложения, направленные на совершенствование механизмов защиты прав граждан, расширение доступности юридической помощи, повышение качества государственных услуг и развитие современных цифровых механизмов правовой защиты.

KIRISH

Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash, ularni hurmat qilish va ishonchli himoya qilish demokratik huquqiy davlatning mohiyatini belgilovchi fundamental mezonlardan biridir. Biroq huquq va erkinliklarning konstitutsiyaviy darajada e'tirof etilishi ularning amalda to'laqonli ta'minlanishini o'z-o'zidan kafolatlamaydi. Inson huquqlarining real mazmuni, avvalo, shaxsning o'z huquqlaridan erkin foydalanishi, huquqi buzilgan taqdirda uni samarali va o'z vaqtida tiklash imkoniyatiga ega bo'lishi, shuningdek, davlat tomonidan huquq buzilishlarining oldini olishga qaratilgan institutsional va huquqiy mexanizmlarning mavjudligi orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli zamonaviy huquqiy davlat sharoitida inson huquqlarini ta'minlash masalasini faqat normativ kafolatlar doirasida emas, balki ushbu kafolatlarning amaliyotga tatbiq etilishini ta'minlovchi davlat institutlari faoliyati bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etish zarur.

O'zbekiston Respublikasida inson huquq va erkinliklarini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni va qadr-qimmatini oliy qadriyat sifatida e'tirof etilib, inson huquq va erkinliklarining bevosita amal qilishi, ularning davlat organlari faoliyatining mazmunini belgilashi, huquq va erkinliklarning sud orqali himoya qilinishi hamda malakali yuridik yordam olish huquqining kafolatlanishi mustahkamlangan. Mazkur konstitutsiyaviy qoidalar davlat organlarining faoliyatini inson manfaatlariga yo'naltirish bilan bir qatorda, shaxsning huquq va erkinliklarini amaliy jihatdan ro'yobga chiqarish va ularni himoya qilishning samarali mexanizmlarini shakllantirishni ham taqozo etadi.

Inson huquqlarini ta'minlashning mazkur konstitutsiyaviy modelida adliya organlari alohida institutsional o'rin egallaydi. Ularning faoliyati huquqiy siyosatni amalga oshirish, normativ-huquqiy hujjatlarni huquqiy jihatdan ekspertizadan o'tkazish va takomillashtirish, aholining huquqiy xabardorligini oshirish, huquqiy xizmatlar va yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, davlat xizmatlarini aholiga qulay shaklda ko'rsatishni ta'minlash kabi yo'nalishlarni qamrab oladi. Mazkur funksiyalar mazmunan inson huquqlarining bevosita yoki bilvosita ta'minlanishi bilan bog'liq bo'lib, adliya organlarini inson huquqlarini himoya qilishning institutsional tizimidagi muhim bo'g'inlardan biriga aylantiradi.

Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda adliya organlarining inson huquqlarini himoya

qilishdagi rolini faqat ularning alohida vakolatlarini sanab o'tish orqali baholash yetarli emas. Muhim masala ushbu vakolatlarning inson huquqlarini ta'minlashga qanday darajada xizmat qilayotgani, mavjud mexanizmlar fuqarolarning huquqiy himoyaga real va teng kirish imkoniyatini qay darajada kafolatlayotgani hamda huquq buzilishlarini faqat sodir bo'lganidan keyin bartaraf etish bilan cheklanmasdan, ularning oldini olishga qanchalik yo'naltirilganidadir. Ayniqsa, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi, aholining huquqiy ehtiyojlarini tezkor aniqlash, huquqiy axborotdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va yuridik yordam ko'rsatishning yangi shakllarining rivojlanishi adliya organlarining an'anaviy faoliyatini zamonaviy inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlari nuqtayi nazaridan qayta baholashni talab etmoqda.

Mazkur jihatdan, adliya organlarining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi va inson huquqlarini ta'minlashdagi institutsional funksiyalarini kompleks o'rganish, amaldagi mexanizmlarning samaradorligi va mavjud muammolarni aniqlash, shuningdek, ularni takomillashtirishning istiqbolli yo'nalishlarini belgilash dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Aynan shu nuqtayi nazardan, adliya organlarining inson huquqlarini himoya qilishdagi o'rnini normativ-huquqiy, institutsional va amaliy jihatdan kompleks tahlil qilish mazkur tadqiqotning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda adliya organlarining inson huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda himoya qilishdagi konstitutsiyaviy-huquqiy o'rnini kompleks o'rganish maqsadida o'zaro bog'liq bo'lgan umumilmiy va maxsus yuridik tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini inson huquq va erkinliklarining ustuvorligi, qonuniylik, tenglik, adolat, inson qadr-qimmatini hurmat qilish hamda davlat organlari faoliyatining shaxs manfaatlariga yo'naltirilganligi kabi konstitutsiyaviy-huquqiy tamoyillar tashkil etdi.

Formal-yuridik metod orqali O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, adliya organlarining huquqiy maqomi va vakolatlarini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash, yuridik yordam ko'rsatish va davlat xizmatlarini tashkil etishga oid qonunchilik normalari tahlil qilindi. Ushbu metod yordamida adliya organlarining inson huquqlarini ta'minlash sohasidagi vakolatlarining normativ asoslari, ularning huquqiy mazmuni va amaldagi huquqiy mexanizmlardagi o'rni aniqlashtirildi [1–3].

Tizimli-huquqiy va institutsional tahlil metodlari asosida adliya organlarining inson

huquqlarini ta'minlashga qaratilgan faoliyati alohida vakolatlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'liq institutsional mexanizmlar majmui sifatida o'rganildi. Bunda aholiga huquqiy xizmat ko'rsatish, yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, huquqiy targ'ibot va huquqiy xabardorlikni oshirish, davlat xizmatlarini ko'rsatish, normativ-huquqiy hujjatlarning huquqiy ekspertizasi hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish kabi yo'nalishlarning inson huquqlarini amalda ta'minlashdagi o'zaro aloqadorligi tahlil qilindi.

Qiyosiy metod doirasida Germaniyaning yuridik yordam hamda Estoniyaning raqamli davlat xizmatlari tajribasi tahlil qilindi [10]. Empirik asos sifatida 2025–2026-yillardagi rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanildi [11–12].

NATIJALAR

Tahlil adliya organlarining inson huquqlarini ta'minlashdagi funksiyalarini uch o'zaro bog'liq yo'nalishda namoyon etadi: birinchidan, normativ-huquqiy hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish orqali huquqbuzarlik xavfini huquq ijodkorligi bosqichida kamaytirish; ikkinchidan, davlat hisobidan va birlamchi bepul yuridik yordam orqali shaxsning huquqiy himoyaga kirishini ta'minlash; uchinchidan, raqamli va mahallabay xizmatlar orqali huquqiy muammoni imkon qadar erta aniqlash. Shu sababli adliya organlarining roli faqat huquq buzilganidan keyingi reaktiv himoya bilan cheklanmaydi.

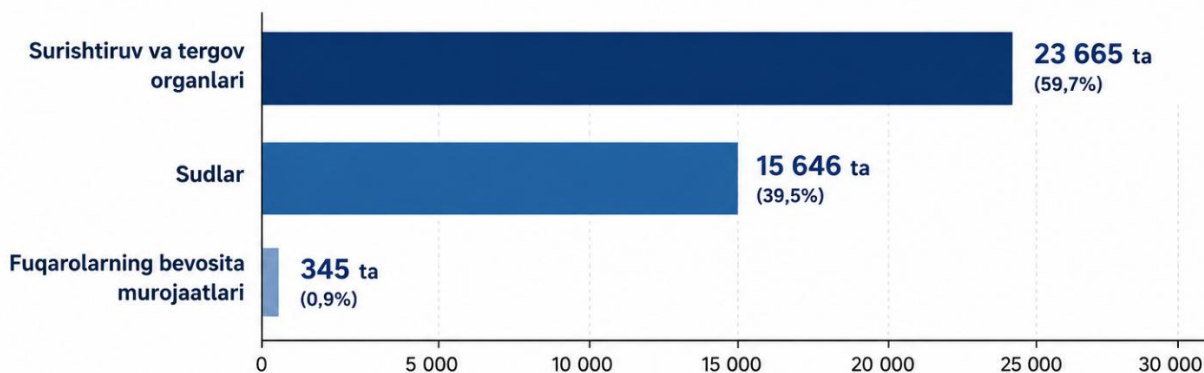
Davlat hisobidan yuridik yordam bo'yicha 2026-yilning birinchi yarim yilligi statistikasi tizimning real protsessual yuklamasini ko'rsatadi. 2 517 nafar advokat bilan shartnoma tuzilgan va jami 39 656 ta so'rov kelib tushgan. So'rovlarning 23 665 tasi (59,7%) surishtiruv va tergov organlaridan, 15 646 tasi (39,5%) sudlardan, 345 tasi (0,9%) esa fuqarolarning o'zlari tomonidan yuborilgan [11].

1-rasm.

2026-yil I yarim yilligida davlat hisobidan yuridik yordam bo'yicha kelib tushgan so'rovlar tarkibi

JAMI KELIB TUSHGAN SO'ROVLAR SONI: **39 656 ta**

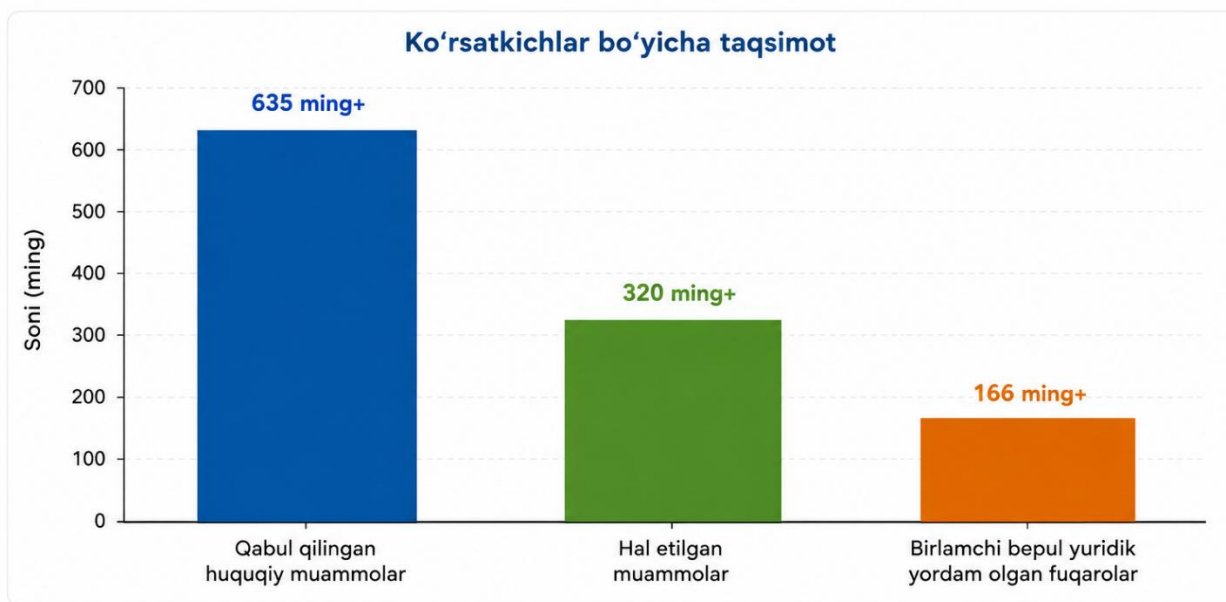

Manba: Adliya vazirligi rasmiy ma'lumotlari [11] asosida muallif tomonidan tuzildi.

Mazkur tuzilma yuridik yordamga ehtiyojning asosiy qismi sudgacha va sud jarayonlari boshlanganidan keyin rasmiylashayotganini ko'rsatadi. Bu holat tizimning protsessual himoyadagi ahamiyatini tasdiqlaydi, ayni paytda nizoni erta bosqichda aniqlash va fuqaroni tegishli huquqiy xizmatga yo'naltirish mexanizmlarini kuchaytirish zaruratini ham ko'rsatadi.

Preventiv modelning shakllanayotganini "Adliya mahalla" va "Onlayn mahalla" platformalari bo'yicha ma'lumotlar ham ko'rsatadi. 2025-yil I choragida ushbu platformalar orqali 635 mingdan ortiq huquqiy muammo qabul qilingan, 320 mingdan ortig'i hal etilgan va 166 ming nafardan ortiq fuqaroga birlamchi bepul yuridik yordam ko'rsatilgan [12]. Qabul qilingan muammolarga nisbatan hal etilgan holatlar ulushi kamida 50,4 foizni tashkil etadi; birlamchi yordam olganlar soni esa qabul qilingan muammolar hajmining qariyb 26,1 foiziga teng. Bu ikki ko'rsatkich mazmunan bir-birini istisno qilmasligi mumkinligi sababli ular alohida natijaviy indikatorlar sifatida talqin qilindi.

2-rasm. 2025-yil I choragi: “Adliya mahalla” va “Onlayn mahalla” platformalari orqali ko’rsatilgan huquqiy yordam natijalari

Manba: Adliya vazirligi rasmiy ma’lumotlar [12] asosida muallif tomonidan tuzildi.

Natijalar adliya organlari faoliyatini faqat xizmatlar yoki murojaatlar soni bilan baholash yetarli emasligini ko’rsatadi. Samaradorlikni baholashda murojaatning yakuniy natijasi, huquqning tiklanganligi, takroriy murojaatlar, xizmatga kirish vaqti hamda hududiy va raqamli tenglik kabi indikatorlar ham hisobga olinishi lozim.

Tahlil natijasida adliya organlari faoliyatining samaradorligini faqat ko’rsatilgan xizmatlar yoki murojaatlar soni bilan emas, balki fuqarolarning huquqiy himoyaga real kirish imkoniyati, huquqiy yordamning o’z vaqtida ko’rsatilishi, murojaatlarning natijadorligi va huquq buzilishlarining oldini olish darajasi orqali baholash maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Shu asosda adliya organlarining inson huquqlarini ta’minlashdagi rolini kuchaytirishning asosiy istiqboli ularning faoliyatini reaktiv himoyadan preventiv va proaktiv huquqiy himoya modeliga bosqichma-bosqich yo’naltirish bilan bog’liq.

Jadval 1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlarini ta’minlashning asosiy konstitutsiyaviy kafolatlari

№	Konstitutsiya moddasi	Kafolatlangan huquq yoki prinsip	Asosiy mazmuni	Inson huquqlarini ta’minlashdagi ahamiyati	Adliya organlari faoliyati bilan bog‘liqligi
1	19-modda	Huquq va erkinliklarning e’tirof etilishi va tenglik	Inson huquq va erkinliklari tug‘ilganidan boshlab tegishli; barcha fuqarolar qonun oldida teng.	Inson huquqlarining fundamental konstitutsiyaviy asosini belgilaydi.	Huquqiy targ‘ibot va huquqlarni tushuntirish.
2	20-modda	Huquq va erkinliklarning daxlsizligi va bevosita amal qilishi	Huquqlardan sud qarorisiz mahrum etish yoki cheklashga yo‘l qo‘yilmaydi; mutanosiblik va inson foydasiga talqin qilish prinsiplari.	Davlat organlari faoliyatini inson huquqlari bilan bog‘laydi.	Huquqiy ekspertiza va qonunchilikni takomillashtirish.
3	21-modda	Shaxsning erkin kamol topishi	Huquqlar faqat qonuniy maqsadlar uchun zarur bo‘lgan doirada cheklanishi mumkin.	Davlat hokimiyatining huquqiy chegaralarini belgilaydi.	Huquqiy hujjatlarning qonuniyligini ta’minlash.
4	25-modda	Yashash huquqi	Har bir insonning yashash huquqi kafolatlanadi.	Shaxsning fundamental huquqini himoya qiladi.	Huquqiy targ‘ibot va huquqiy himoya mexanizmlarini rivojlantirish.
5	26-modda	Sha’n va qadr-qimmat daxlsizligi	Qiynoq, shafqatsiz, g‘ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala taqiqlanadi.	Insonning jismoniy va ruhiy daxlsizligini kafolatlaydi.	Inson huquqlari bo‘yicha huquqiy kafolatlarni takomillashtirish.
6	27-modda	Erkinlik va shaxsiy daxlsizlik	Hibsga olish va qamoqqa olish sud qarori asosida amalga oshiriladi; sud qarorisiz 48 soatdan ortiq ushlab turishga yo‘l qo‘yilmaydi.	Shaxsni noqonuniy ushlab turishdan himoya qiladi.	Huquqiy monitoring va qonunchilikni takomillashtirish.

7	31-modda	Shaxsiy hayot va ma'lumotlar daxlsizligi	Shaxsiy va oilaviy sir, yozishmalar, telefon suhbatlari va shaxsga doir ma'lumotlar himoya qilinadi.	Raqamlashtirish sharoitida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning konstitutsiyaviy asosini yaratadi.	Huquqiy tartibga solish va huquqiy xizmatlar.
8	33-modda	Fikr, so'z va axborot erkinligi	Axborotni izlash, olish va tarqatish huquqi kafolatlanadi.	Fuqarolarning axborotdan foydalanishi va davlat faoliyati haqida xabardor bo'lishini ta'minlaydi.	Huquqiy axborotdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.
9	55-modda	Huquqlarni himoya qilish va sudga murojaat qilish	Huquqlarni qonunda taqiqlanmagan barcha usullar bilan himoya qilish hamda noqonuniy qaror, harakat yoki harakatsizlik ustidan sudga murojaat qilish huquqi.	Huquqlarni himoya qilishning bevosita huquqiy mexanizmini ta'minlaydi.	Yuridik yordam va murojaatlar bilan ishlash.
10	56-modda	Inson huquqlari bo'yicha milliy institutlar	Milliy institutlarning inson huquq va erkinliklarini himoya qilishdagi roli belgilanadi.	Institutsional himoya mexanizmlarini mustahkamlaydi.	Inson huquqlari sohasidagi institutlar bilan hamkorlik.
11	57-modda	Ijtimoiy himoya	Ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarning huquqlari davlat himoyasida.	Zaif guruhlarining huquqiy himoyasini kuchaytiradi.	Huquqiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.
12	58-modda	Gender tengligi	Xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi kafolatlanadi.	Tenglik va diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik prinsipini mustahkamlaydi.	Qonunchilik va huquqiy targ'ibot orqali tenglikni ta'minlash.

Manba: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosida muallif tomonidan tizimlashtirildi. [1]

MUHOKAMA

Olingan natijalar adliya organlarining inson huquqlarini himoya qilishdagi konstitutsiyaviy rolini “reaktiv himoya — preventiv himoya — proaktiv xizmat” zanjiri asosida qayta talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. Germaniyadagi Beratungshilfe va Prozesskostenhilfe mexanizmlari huquqiy yordamni sud jarayoni bilan cheklamasdan, muammo yuzaga kelgan dastlabki bosqichdayoq taqdim etishga yo‘naltirilgani bilan ahamiyatlidir [10]. O‘zbekiston sharoitida davlat hisobidan yuridik yordam va mahallabay birlamchi yordamning parallel rivojlanishi aynan shunday ikki bosqichli himoya modelini shakllantirish uchun asos yaratadi.

Raqamli adliya xizmatlarida esa Estoniya tajribasidan kelib chiqib, texnologiyani maqsad emas, huquqqa kirishni yengillashtiruvchi vosita sifatida baholash maqsadga muvofiq. Elektron murojaat, dastlabki huquqiy diagnostika va avtomatik yo‘naltirish mexanizmlari fuqaroni tegishli xizmatga tezroq olib borishi mumkin. Bunda sun’iy intellekt professional yuridik xulosani almashtirmasligi, balki dastlabki saralash va yo‘naltirish vazifasi bilan cheklanishi lozim.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqadigan birinchi ilmiy-amaliy taklif adliya organlari faoliyatining samaradorligini baholashning yangi mezonlarini shakllantirish bilan bog‘liq. Bunda ko‘rsatilgan xizmatlar soni, o‘tkazilgan huquqiy targ‘ibot tadbirlari yoki ko‘rib chiqilgan murojaatlar soni asosiy mezon bo‘lib qolmasligi kerak. Ularning o‘rniga fuqarolarning huquqiy yordamga kirish darajasi, murojaatlarning ijobiy hal etilish ulushi, huquqiy xizmatdan foydalanish uchun sarflangan vaqt va xarajatlar, huquq buzilishlarining oldini olish ko‘rsatkichlari hamda fuqarolarning xizmatlardan qoniqish darajasini aks ettiruvchi indikatorlarni joriy etish taklif etiladi. Mazkur yondashuv adliya organlari faoliyatini “faoliyat hajmi” emas, “inson huquqlarini ta’minlash natijasi” asosida baholash imkonini beradi.

Ikkinchi taklif bepul yuridik yordam tizimini fuqarolarning real huquqiy ehtiyojlari bilan yanada yaqinlashtirishdan iborat. Buning uchun bepul yuridik yordam olish huquqiga ega shaxslar, murojaat qilish tartibi va mavjud xizmatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yagona raqamli platformada sodda va tushunarli shaklda taqdim etish, dastlabki murojaatni avtomatik yo‘naltirish hamda zarur hollarda professional yuristga bog‘lash mexanizmini joriy etish maqsadga muvofiq. Bunda sun’iy intellektidan foydalanish mumkin, biroq uning vazifasi professional yuridik xulosani almashtirish emas, balki fuqaroning huquqiy muammosini

dastlabki aniqlash va tegishli huquqiy xizmatga yo‘naltirish bilan cheklanishi lozim.

Uchinchi taklif adliya organlarining faoliyatini preventiv modelga bosqichma-bosqich o‘tkazish bilan bog‘liq. Buning uchun normativ-huquqiy hujjatlarning inson huquqlariga ta’sirini baholash, huquqiy monitoring natijalarini umumlashtirish, fuqarolar murojaatlarida takrorlanayotgan huquqiy muammolarni aniqlash va ular asosida normativ-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish o‘rtasida institutsional aloqa yaratish zarur. Bunday mexanizm adliya organlariga huquq buzilganidan keyin unga javob berishdan tashqari, takroriy va tizimli huquq buzilishlarining kelib chiqish sabablarini aniqlash imkonini beradi.

XULOSA

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari O‘zbekiston Respublikasida inson huquq va erkinliklarini ta’minlashning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari shakllanganligini, biroq ushbu kafolatlarning amaliy samaradorligi ularni amalga oshiruvchi institutsional mexanizmlarning natijadorligiga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Inson huquqlarining bevosita amal qilishi, tenglik, sud orqali himoyalanih va malakali yuridik yordam olish huquqining konstitutsiyaviy jihatdan kafolatlanishi adliya organlari faoliyatining inson manfaatlariga yo‘naltirilgan holda tashkil etilishini talab etadi.

Tadqiqot natijasida adliya organlarining inson huquqlarini himoya qilishdagi o‘rni faqat yuridik xizmatlar ko‘rsatish yoki huquqiy targ‘ibot bilan cheklanmasligi, balki normativ-huquqiy tartibga solishning inson huquqlariga muvofiqligini ta’minlash, huquqiy yordamga real kirish imkoniyatlarini kengaytirish, huquq buzilishlarining oldini olish va zamonaviy raqamli vositalar orqali fuqarolarning huquqiy imkoniyatlarini kengaytirishni ham qamrab olishi asoslandi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan huquqiy tizimlarda yuridik yordamning samaradorligi uning mavjudligi bilangina emas, balki fuqaroning huquqiy muammo yuzaga kelgan dastlabki bosqichdayoq undan foydalanish imkoniyati bilan belgilanadi. Shu jihatdan O‘zbekistonda bepul yuridik yordam mexanizmlarini kengaytirish bilan bir qatorda, aholining ushbu xizmatlar to‘g‘risidagi xabardorligini oshirish, murojaat qilish tartiblarini soddalashtirish va hududiy qamrovni kengaytirish zarur.

Tadqiqotning muhim ilmiy xulosalaridan biri adliya organlari faoliyati samaradorligini faqat ko‘rsatilgan xizmatlar, murojaatlar yoki huquqiy targ‘ibot tadbirlari soni bilan baholash yetarli emasligi bilan bog‘liq. Shu sababli fuqarolarning huquqiy himoyaga real kirish imkoniyati, yuridik yordamning o‘z vaqtida ko‘rsatilishi, murojaatlarning natijadorligi, huquq

buzilishlarining oldini olish darajasi va xizmatlardan foydalanishdagi hududiy hamda raqamli tafovutlarni aks ettiruvchi natijaviy indikatorlarni joriy etish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, adliya organlarining inson huquqlarini himoya qilishdagi istiqboldagi faoliyati reaktiv, ya'ni huquq buzilganidan keyin unga javob berish modelidan preventiv va proaktiv modelga bosqichma-bosqich o'tishi lozim. Bunda asosiy e'tibor huquq buzilishlarining oldini olish, fuqarolarning huquqiy xabardorligini oshirish, yuridik yordamga teng va o'z vaqtida kirish imkoniyatini ta'minlash hamda raqamli texnologiyalardan inson huquqlarini kengaytirish vositasi sifatida foydalanishga qaratilishi zarur. Mazkur yondashuv adliya organlarining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomini amaliy mazmun bilan boyitib, inson qadr-qimmatini, qonun ustuvorligi va samarali huquqiy himoya tamoyillarini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-apreldagi "PQ-3666-son "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirishga doir tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 21-noyabrdagi "774-son "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatadigan advokatlarni jalb etish va ularga haq to'lash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori.
4. O'zbekiston Respublikasining "Davlat xizmatlari ko'rsatish to'g'risida"gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuni.
6. Council of Europe. European Convention on Human Rights. – Rome, 1950.
7. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining rasmiy axborot resurslari va huquqiy axborot materiallari.
8. LexUZ – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
9. O'zbekiston Respublikasi Hukumat portal va davlat xizmatlariga oid rasmiy elektron resurslar.
10. Bundesministerium der Justiz, *Beratungshilfe*, rasmiy ma'lumotlar; Bundesministerium der Justiz, *Prozesskostenhilfe*
11. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish tizimida muhim natijalar qayd etildi". 22.07.2026. [Adliya vazirligining rasmiy manbasi](#)
12. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish tizimida muhim natijalar qayd etildi". 22.07.2026. [Adliya vazirligining rasmiy manbasi](#)